

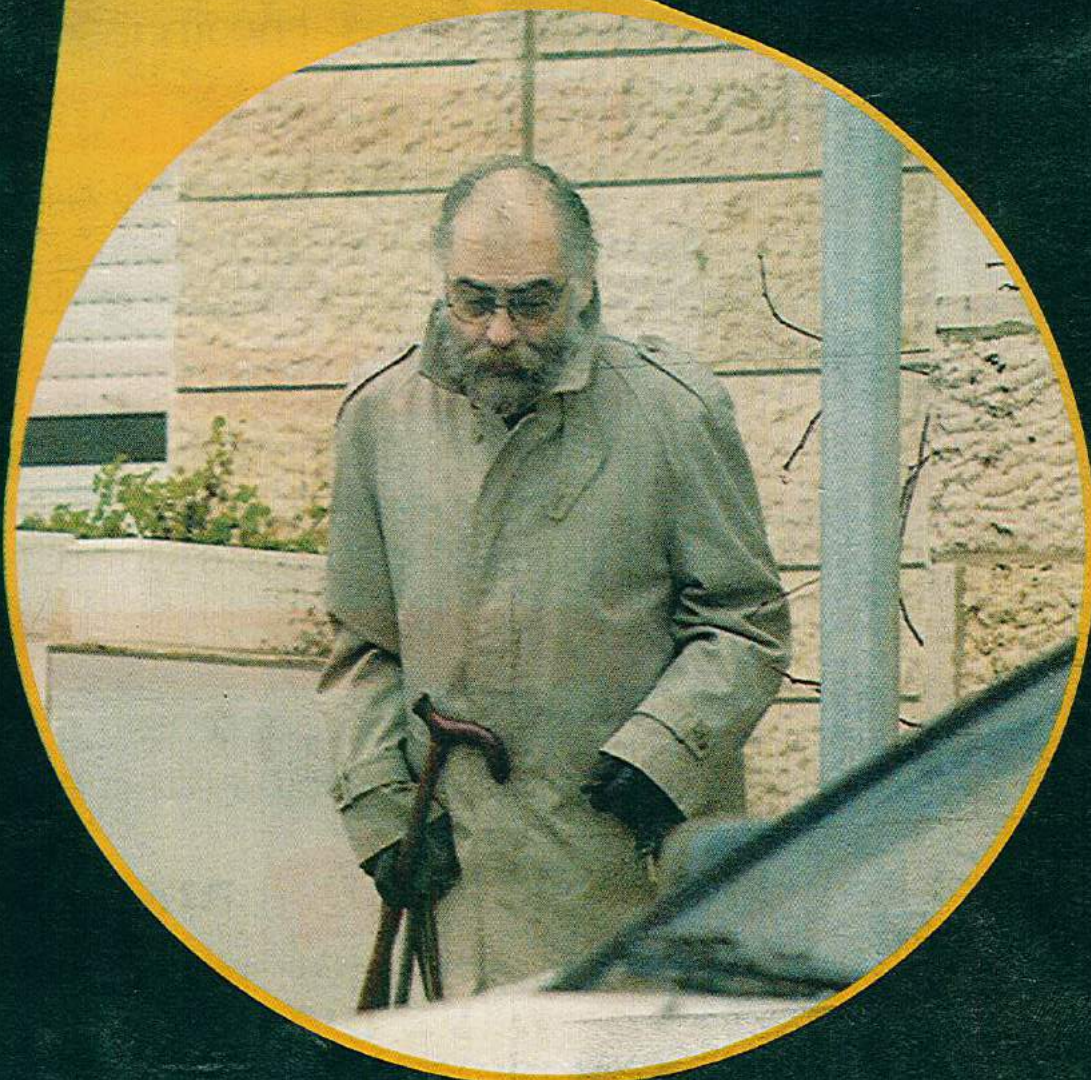
די"ב בארי • ולדימיר נבוקוב • נסים ושאלו משעל • דודון רוזנבלום • קונן אובדיאן • עוז אלמוג • גדעון לוי •
 פטרישה קורנוול • נידה רוסו • אלכס ליבק • קפטן אינטרנט • ורביס אחרים

הם מסרו לנציגו את כל כספם כדי שיעביר
 אותו מרוסיה לישראל. כאשר עלו ארצה, גילו
 שמשרדו נסגר, האיש נעלם והכסף
 איננו. אנוחנו איתרנו אותו: קוראים
 לו שמואל אזרך, והוא עכשיו
 יועץ ראש הממשלה לעלייה
 (יוסי בר-מוחא, עמ' 18)

היועץ שחזר מהכפור

BEST OF

אניאל פאלי

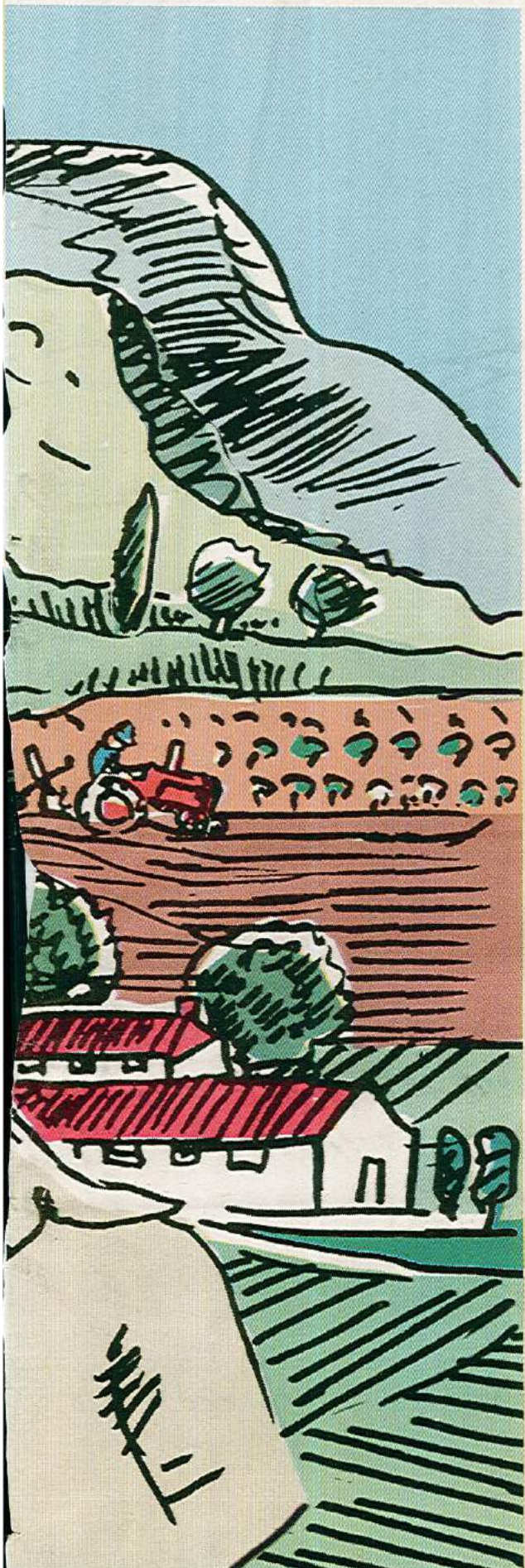
בשרי פאלי ללי

926118

VDL CD 55

נזירי רים בהאקי

הוא נולד למשפחה המסמלת צבריות וצבאיות: אביו היה מפקד חיל הים, הוא עצמו שירת כקצין מודיעין. הסוציולוג עוז אלמוג טוען שהוא משקיף על הצברים מבחוץ, ואפילו סולד אישית מתופעות צבריות. אבל מחקרו על התרבות האמיתית של ילידי ישראל, מהפלמ"ח עד יהונתן גפן, רחוק מלהיות מסמך פוסט-ציוני נוסף

את התפיסה העצמית האליטיסטית, את החילוניות הפנתאיסטית, את אהבת הטבע המתבטאת במסורת הקומוניזם והטיולים. לא עסקתי רק בשומר הצעיר, הפלמ"ח, ההעפלה או הקיבוץ המאוחד, אלא גם בתוצר המשותף של כל אלה.
מהו בעצם החסר שאתה ממלא, במחקר הזה?
"אין בארץ מחקר של היסטוריה תרבותית. ההיסטוריוגרפיה

דליה קרפל

מ היא דמותו האמיתית של הצבר? השאלה הזאת זוכה עתה לטיפול יסודי. הסוציולוג ד"ר עוז אלמוג מאוניברסיטת חיפה מנתח את המושג ואת הצברים עצמם בספר "הצבר - דיוקן", הרואה אור בהוצאת עם עובד. מחקרו עוסק גם במיתולוגיה וגם במידת קרבתה למציאות.

הדור הראשון של "המהפכה העברית" הוא דור החלוצים אנשי העלייה הראשונה. הצברים שבהם עוסק אלמוג הם בניהם של אלה, ילידי הארץ או ילידי הול"ל שהובאו לארץ ישראל בגיל צעיר מאוד. הם מכונים גם "דור הבנים", "דור תש"ח", "דור הפלמ"ח", "בני ההתיישבות העובדת".

הצברים נולדו בשנות ה-20 וה-30 של המאה והתחנכו במוסדות חינוך בקיבוצים ובמושבי עובדים, בגימנסיות עירוניות, בבתי ספר חקלאיים, בתנועות נוער חלוציות, בגדנ"ע, בפלמ"ח, ולאחר קום המדינה גם בנח"ל וביחידות העלית של צה"ל. הצבר, כותב עוז אלמוג, הוא מי ששפתו עברית וחונך לאור מיתוס החלוצי, המתיישב והשומר. התגבשות הדמות והמיתולוגיה שנוצרה סביבה ארכה כ-30 שנה, מ-1930 עד 1960. להערכת אלמוג, בשנות ה-30 היה מספרם של הצברים 5,000-8,000 איש ואשה, וסמוך לקום המדינה כ-20 אלף. שיעורם באוכלוסייה, בתקופות שבהן התחילו להשפיע, לא עלה על חמישה אחוזים.

"סאברס" היה כינויים של נערי העלייה הראשונה בפי מהגרי העלייה השנייה והשלישית. בני המושבות לא השתמשו בו והעדיפו את הכינוי "אתרוגים". בעיתונות הופיע לראשונה הכינוי במאמר מאת אורי קיסרי ב"דאר היום", כ-10 באפריל 1931. זה היה פיליטון ושמו "אנחנו עלי הצבר", שקבל על קיפוחם של ילידי הארץ במוסדות היישוב.

המחקר של ד"ר אלמוג הוא ניתוח טקסטים העוסקים בתרבות הצברית או מבטאים אותה, לרבות יצירות ספרות, שירים, פזמונים, ספרי הנצחה, ילקוטי זיכרון, יומנים, מכתבי לחמים. הוא סרק את רוב עלוני תנועות הנוער הסוציאליסטיות והגימנסיות ועלוני קיר של חברות הנוער בקיבוצים. "אני מראה את הפטריוטיזם של הצבר, את הקשר שלו לתרבות השכול, לאנדרטאות, למיתוסים. אני מראה

צילום: ירון קמינסקי

ד"ר עוז אלמוג. "אני שונא את החכמים הצבריים"

אל דאגה, אל מורד לב

ואתם, אבא-אמא, אל דאגה, אל מורד לב, אל רפיון רוח: אנו ואבותינו ואבות-אבותינו חתרנו בכל ימינו לקראת מדינת ישראל - והנה מתקרבים הימים האלה, ועינינו תראינה את מדינת ישראל מרן ועד באר שבע, אם לא הלאה מזה.

(י' זמיר כותב להוריו מאי שב, 9.12.1948)

איור: ערן ולקובסקי

AAA 136
CDA 401

40118713

© 1996

94 SDCCD 01B12
P.O. Box
111
MANN

צריך לברוק מי עשה מעשים כאלה ומה הפרופורציות. לא מעט חוקרים הראו שהצבר אינו יפהדפוש כפי שתואר, והם עשו דבר חשוב מבחינה היסטורית. אבל כשמדברים על מעשי אונס, או העמדה אל הקיר, יש לברוק את הפרופורציה. במחקר אני עוסק בגרעין מסוים מאוד של צברים, הנקראים בני דור הפלמ"ח. אבל היו בהם גם אנשי גח"ל (גיוס חוץ לארץ) והיו אנשים שהגיעו ישר מהאוניות. הפלמ"ח היה הטרוגני וכאשר אומרים שנעשו מעשים חמורים, קשה לברוק מי עשה מה, וכמה מהחוטאים היו באמת בני ההתיישבות העובדת. נוצר אצלי רושם שמהירו להכתים קולקטיב בלי להתעסק יותר מדי בפרופורציות של הדברים.

ואתה מנסה בעצם לטהר את הקולקטיב הזה?
"אני לא מטהר ולא מעמיד אל הקיר. כשאתה בוחן דור, אתה צריך לראות מה הנורמה הרווחת. הרי הזהירו שוב ושוב נגד ביוה, ואף העמידו אנשים לדין. החברה לא קיבלה את זה כפעולה לגיטימית. לא היתה גם נורמה של איטבח אל-ערב. היו מקרים, ובכל מלחמה יש מקרי וודעה. היו מקרים שנעשו מרצון לנקום, היו שנעשו בלהט המלחמה והיו שנעשו על ידי מנוולים. השאלה העומדת כיום היא מה היה האתוס השולט, מה נאמר בספרות, מה המשך

הממסד שכאילו אמר – 'אוקיי, תסחבו תרנגולות ואנתנו נתייחס לזה כאל מעשה משובה'."
אין קשר בין סחיבות של הפלמ"חניקים לתופעות מאוחרות יותר של ביוה, במלחמת השחרור למשל?
"ודאי שזה בעייתי. אני לא מכחיש שיש צללים ברמות הצבר.

דור בריא וחזק

מדי יום ביומו נכנסים חיידקים נוספים לתוך הפה ומסכנים את שלומנו, לכן אנו רוחצים את שינינו יום יום. נקווה שעל ידי רחיצת השיניים והשמירה על ניקיון בכלל יגדל לנו בארצנו דור בריא וחזק, שיוכל להמשיך את גידולו והתפתחותו של עם ישראל בארצו.
(חיבור משנת 1938, בתוך "שמואל צוקרמן: יד לזכרו", 1958)

שלנו היא בעיקרה פוליטית צבאית. לפעמים זה לא העיקר. תרבות צומחת מלמטה, דרך השירים והסיפורים. לכן אני מתמקד לפעמים ב'דווקא' וב'בטח', ב'חברמן', ב'סמוך' וב'מעליש' יותר מאשר באיוושהי אמירה חשובה שמישהו השמיע. אחת המסקנות של המחקר היא ניסיון לומר מי יצר את התרבות הצברית, והמשקל שאני נותן לאנשים כמו חיים חפר למשל הוא גדול. חיים גורי הוא אצלי גיבור היסטורי, הוא המציא את הפלמ"ח לא פחות וייתכן שאפילו יותר מדמות כמו יגאל אלון. הוא היה קופירייטר תרבותי." ועושר הציטוטים שאתה מביא בספר אמור להעביר את המסר במעט בעצמו.

"בהחלט. רציתי לספק עד כמה שאפשר חומרים אותנטיים, להוביל את הקורא בסיוור מודרך של ציטוטים. בספרי היסטוריה רבים משתמשים בציטוט כאסמכתא לתוה של הספר, בוחרים לצטט קטע שמוכיח אותה. אצלי זה אחרת. אני מזמין את הקוראים להתרשם מהציטוט, ואני מגלה להם מה אני קולט ומבין בו."
נתהיל ממשוהו שנראה בקרייז: נורמת היסחיבות, מלה שהיא בעצם לשון נקייה לגניבות. איך אתה רואה את התופעה?
"לסחיבה היו בטווח הארוך גם השלכות שליליות, אבל בקונטקסט של התקופה זה היה מעשה משובה, או מין הסכמה מצד

תערוכת ציורי סלחתי
979062

979062

של מיתולוגיה אלא גם בגלל שהצברים נענו למיתולוגיה. הם קראו את המיתולוגיה שהוצגה בספרי הזיכרון, ראו בה מודל והתנהגו לפי הציפיות של המודל. מי שקרא את ספרו של דני מס או את היצירות של טוביה קושניר, יחיעם ויץ ויצחק זמיר, חיקה מתוך הזדהות.

מצבו של עם הבונה מולדת
בימים האחרונים קרה אצלנו מקרה אחד חמור של השתמטות מצד בחור צעיר אחד שהתחנך לא מומן. נוכרתי שפעם שאלת אותי: מה יהיה, יוחנן, כשאנו נחיה יחד, אתה תצא בלילות ואני אשאר לבד בחדר? את התשובה נתתי לך מיד: אנו נחיה יחד אבל יהיו ימים ולילות שאני אהיה אי-שם במשמר ואת תצפי לבואי, מפני שזהו מצבנו, מצבו של עם הבונה מולדת. גם את הבינות יפה שאני לא ארשה לעצמי לשבת בבית בשעה שאחרים יחפרו את נפשם. אני יחידי החושב כך. המקרה שלפנינו הוא מקרה בודד ומרגיז. (חבר קיבוץ תל יוסף בותב לחברתו בימי מלחמת העצמאות)

"ישראל הקטן" של דוש, 1951

הצברים כתבו במכתבים האישיים. קראתי את המכתבים האלה ולא מצאתי אפילו רבב של ביטויי שנאה, גם במכתבים שלא פורסמו בקצבים הרשמיים ולא צונזרו. ניסיתי גם להצליב ערויות. למדתי חומר שהוא אמנותי בטיבו, כמו סיפורים ושירים, ובוודאי מגויס אידיאולוגית, אבל בכל זאת יש לו ערך סוציולוגי. לא פסלתי על הסף גם קטע שפורסם באלבום מלחמה, למרות שהיה ברור לי שהוא מוטה ומטופל. אמרתי לעצמי, אקח הכל ואשים על השולחן".
מדוע התחלת את תיאור הצבריות משנות ה-30, הרי היו צברים גם קודם?

"הצבריות התחילה באמת כאשר תנועות הנוער עלו על הבמה. תנועות הנוער של הקיבוצים, מחנות העולים, השומר הצעיר ועוד. הצבר הוא בן טיפוחיה של ההתיישבות העובדת. שורשיו נמצאים כבר בימי העלייה הראשונה ואפילו לפני כן, בתנועות הנוער בפולין ובוודאי החלוצים. כמעט כל תכונה צברית שורשיה הם חלוציים, אבל התרבות עצמה מתהווה בתנועות הנוער, ומעל הכל היא מתהווה כאשר מחריף ומתחדד המאבק בין הערבים ליהודים בארץ. הצבר - הדמות הגברית והרמות הנשית - הוא דמות של לוחם ותולדה של המלחמה. לדמות הצבר המיתולוגי כפי שעובדה, למודל, התאימו רק כמה מאות אנשים. השאור שבעיסה. אבל ברור הפלמ"ח כל אחד ספג מידה כזאת או אחרת של צבריות. אחד היה לו מראה צברי, אך מהמבטא הלא-צברי לא הצליח להתפטר, למשל אורי אבנרי. שמעון פרס גדל בבו שמן אבל לא הצליח להיות צבר כמו דן בן-אמוץ שהתחנך באותו מקום. בכל אחד מאיתנו יש היום מידה כזאת או אחרת של צבריות, משום שמודל הצבריות הוא בעצם מודל הישראליית".

ואתה מוען שהצברים עוצבו כבאלה, מלמעלה.
"הצבר הוא תולדה של מנגנון חינוך מגויס, שהמסר

שיפורסמו אחרי מותו ובכתיבה שלהם היתה מודעות לכך. אחת הבעיות של האנשים באותה תקופה לא היתה הלגיטימציה להעביר את עמקי הנשמה. התקופה לא היתה תקופה פסיכולוגיסטית. דברים שבינו לבניה וגם גילויי נפש פה ושם נמצאים במכתבים, אבל הכל נכתב מתוך מודעות. רורות שלמים כתבו למגירה מתוך איוושהי הכרה שהחיבור שלהם יראה אור לאחר לכתם".

זה לא נורא בעיניך? אנשים ביימו את חייהם מתוך תפיסה עצמית של קורבן.

"ודאי שבפרספקטיווה של היום זה נראה גורא. היום אנחנו מפוכחים יחסית ומבינים יותר את המניפולציות שאפשר לעשות בנו. מדובר ברור צעיר ובתקופה אחרת. זה כמו לומר שאדם רחי הוא אדם מעוות. הוא אינו מעוות, הוא השוף למסרים מסוימים, ואני רוצה להגיד לך שזה היה פונקציונלי: האנשים האלה, עם כל הציניות, היו בסופו של דבר מגש הכסף. נכון שהם עברו חינוך ועיצוב, אבל גם אנחנו מונחים על ידי אינדוקטרינציה שהיא ברוח אחרת, ברוח התכרה הפסיכולוגיסטית. גם לנו ניתן מודל ואנחנו בודקים עד כמה אנחנו עומדים בתקן. גם זה יקבל יום אחד מימד פאתטי. כולנו נתונים למניפולציות ערכיות אבל לא באותה רמה של תמימות. אני בודק בספר בין השאר את המכניזם האינדוקטרינרי שהם עברו ואני מראה איך הטביעו בהם את המרטרילוגיה, איך הפכו את האדם להיות מוכן להקריב את היקר לו מכל, את חייו. רציתי להבין את הדמות ואת העולם הפנימי שלה. כאמור, הספרות של הדור ההוא היתה תשקיף נאמן, בעיקר התערובת של שני ספרים: האחד הוא 'ימי ציקלג' של ס. יזהר, שהוא בדיוק כמו בני דורו, נמצע

ובני דורם. אלה שהיו ב'שיח לוחמים' ואחר כך לחמו במלחמת יום הכיפורים. הצבריות ניכרת אפילו בחזות החיצונית שלהם, בשפתם, במימיקה של הפנים".
אבל המוקד היה דור הפלמ"ח?

"הפלמ"ח היתה תנועה מיוחדת במינה. תערוכת של תנועת נוער שהוויית המלחמה עומדת במרכזה. הפיקוד בפלמ"ח, שהולקו הגדול היו בני קיבוצים, מקריין גם על הקיבוץ, על תנועות הנוער, על בתי הספר החקלאיים, ושם גם נוצרות דמויות המופת. זאת היתה הפעם הראשונה שבארץ ישראל נוצרה תרבות נוער מבודדת. כיוון שלפלמ"ח הגיעה מה שנחשב אז לקבוצה המשכילה, בוגרי הגימנסיות, הם קראו ספרות ושירה והושפעו למשל מ'אנשי פנפילוב', הם גם יכלו להיות הקופירייטרים של התרבות. שם

על מזבח הלאום

היום יום השלושים למות אוסישקין... בגימנסיה התקיימה אזכרה שלא תישכח לעולם מזיכרוני כאחד הדגעים המועזים ביותר: מלים מעטות של חבר... כבוד לדגל הגימנסיה: לקול תרועת החצוצרה ורעם התופים הופיע הדגל והודו השיבה אופף אותנו... הנפת הדגל הלאומי... נאום מנהלנו... הורדת הדגל לחצי התורן... ענידת אותי אבל לדגל המוסד... 'התקווה'... - רגעים שלא יישכחו... רגעים בהם מוכנה הנשמה להקריב עצמה ללאום - ולמות בנשיקה...
(ב' סלומון, יומן, 2.11.1941)

חניבעל וג'נגיס חאן
מאו עבר חניבעל את חומת האלפים המושלגים, וג'נגיס חאן - את הררי אסיה, רשמה ההיסטוריה מבצעים צבאיים מעטים שישוו - בכוח הפתעה, בהתגברות על מכשולי טבע ובהצלחה צבאית - למסע הגבורה של חטיבה 9 במבצע קדש.
(במהנה, 29.10.1957)

מלעסוק בפסיכולוגים הפנימי ובפחדים אבל עוסק מצוין בורם תודעה ערכי, ומנסה היטב את ההתלבטויות הערכיות ואת האידיאלים. הספר השני הוא 'בין הספירות' של נתיבה בן יהודה שכן עוסקת בעולם הפנימי וגונתה בשל כך. ניסיתי להראות את שתי נקודות המבט כדי להראות מהם הכוחות הפועלים עליה, ומהי התבנית שאליה היא נוצקת".
מה קרה לדמות הצבר בשנות ה-50?
"הדמות עוברת או תהליך של מיליטריזציה והשינוי בא לידי ביטוי ביחידה 101, בצנחנים ובמבצע קדש. בשנות החמישים ריסונים רבים של מיליטריזם נפרצים, אם כי לא באופן מוחלט, בהשוואה למדינות אחרות. ללא ספק גם המיתולוגיה נעשתית יותר מאצ'ואית הרבה יותר אגוצנטרית. דמות הצבר המובהקת של שנות החמישים היא דמותו של אריאל שרון ושל מאיר הר ציון".

נוצרה השירה בצירוף, ונורמת המסעות בארץ פותחה שם. הקומוזיק התחיל בתנועה אך פותח לפולחן שלם בתוך הפלמ"ח וכמובן חוויית המלחמה בכל המובנים, מלחמה שהיא כמו רחם דורי, טראומה משותפת שיוצרת ליכוד משותף. היגון המשותף, הפחד, התחושה של המוות העומד בפתח. הרי הפלמ"ח שכל אחוז גבוה מבניו יוצר את ספרי הזיכרון".
אתה רואה בספרים האלה מכניזם חשוב ביצירת הדמות של הצבר.

"ספר הזיכרון הראשון הוצג כבר בשנת 1911, אבל בעיקר יצאו ספרים אלה לאחר מלחמת השחרור ובשנות החמישים. ספרות הזיכרון הפכה את הצבר לדמות מיתולוגית וגם תיעדה את הפולקלור הצברי. כשדברו על נופל ותיארו אותו, האירו את דמותו כמייצג דור שלם, כמודל. זו היתה ספרות ליתורגית וקראו אותה לא רק בימי זיכרון אלא גם בערבי התנועה. הספרים האלה הפכו לכשעצמם ספרים סוציאליזטורים שהכשירו דורות נוספים של צברים".

מה מידת הרמיון בין מיתוס הצבר לצבר שבמציאות? הפער גדול?
"המחקר אומר שלא כך הדבר. היה קשר אמיץ בין המיתולוגיה לבין המציאות במובן הפשטני והסכריני. יש זיקה לא קטנה בין הרמות בפועל לדמות שצוירה במיתולוגיה. למשל החספוס החיצוני והרגישות הפנימית כפי שהיא משתקפת במכתבי הצברים. הסיבה אינה מקרית ולא רק בגלל שהמיתוס הוא גרעין

האידיאולוגי הכליח בו מכל פינה. אחד הרברים שאני מראה במחקר הוא הסימביוזה בין הקיבוץ לבית הספר והצבא. זה, אגב, אחד המאפיינים את החברה הישראלית עד היום: הצבא נראה קצת כמו קיבוץ והקיבוץ נראה קצת כמו צבא וכמו תנועות הנוער, ובבית הספר יש גרנ"ע, ובסירת בצה"ל יש מסורת הצי-פרטיונית וחציקיבוצניקית, והורר האוכל רומה לזה שבקיבוץ".
והצברים תפסו עצמם כאלויהם.
"בהחלט, ואלויהם היא אדנותית ופטרונית ויש בה סנוביות והיו הרבה אנשים, ובהם העולים החדשים, שנדחו וסחבו עלבון. רק משנות השמונים העלבון הזה פרץ החוצה ולפעמים בעוצמה, עד כדי כך שהעלבון הפריע לאנשים להבין מה בדיוק הצינות עשתה. שוב, אני מציע לראות דברים בפרופורציה. התקופה היתה תקופת תמימות גדולה ברוח ראשית המאה ה-20, תמימות ואמונה באידיאות. המהפכה הקומוניסטית, הלאומיות, התפיסה של עולם חדש שאנחנו נבנה. בסופו של דבר, התכונות הצבריות הגיעו לכשלות לאו דווקא ברור שבו אני עוסק, מ-1930 עד 1960, אלא ברור הבנים שלהם, כלומר אנשים שבמלחמת ששת הימים היו צעירים. יהונתן גפן למשל, יובל נריה

דומים היו חייהם

ובכל זאת את שמותיהם המלאים של היחידים לא פרשתי: כי אין היחיד המתואר אלא אה תאום לרבים כמוהו, ואינו אלא סמל להם. כי אכן דומים היו חייהם של הנערים, אשר צמחו ורוממו על כנפי התקופה המסוערת והרוממה. אם תשים תחת שמו של הצעיר המתואר שם אחר, הרי שיתאים התיאור תיאום מדהים, וכמעט ישווה לסיפור חייו של השני, השלישי והעשירי.
(אנדה עמירפינקרפלד, בהקדמה לקובץ "בחייהם: כליל דמויות ממלחמת העצמאות")

המשך
גאולה לבית הורביץ, בת משפחה ירושלמית ותיקה. אביו, אלון במילואים זאב אלמוג, היה מפקד חיל הים ומנכ"ל מספנות ישראל. זאב אלמוג (ליכטשיין) נולד בארץ, לציונים דתיים מאנשי "המזרחי" שעלו מפולין בשנות השלושים. קיבל חינוך דתי, היה בתנועת בני עקיבא, התגייס לנח"ל, עבר לקומנדו הימי ובהשפעת חבריו עזב בהדרגה את הדת. בגיל 21 הפסיק להניח תפילין ועיברת את שמו לאלמוג. "אני צבר בשיאו, מצד אמי", אומר בנו עוז. אשתו של עוז, תמר אלמוג, חוקרת בתחום החינוך, אף היא רוו תשיעי בארץ.
עוז אלמוג נולד בחיפה ב-1960, למד בבית הספר הריאלי, ומכנה את החינוך שקיבל שם "תערובת של ציונות ופרוסיות".

חיים לנו את היינו

היום היתה שביתת מהאה ליישוב העברי נגד גירוש אוניות פליטים מחופי הארץ למקום בלתי ידוע באוקיאנוס. ואנחנו... כמובן שבמחצית היום שלא עברו לא למרנו, אלא מאי? חלק הלך לטייל לגלבוץ, והנותרים (וגם אני בתוכם) שיחקו כדורסל. ובלי כל הרגשה והכרה שאסור היה לעשות זאת. שלא לשם כילוי זמן בנעימים הוכרה שביתת-מהאה זו... פשוט אנחנו אדישים לכך. חיים לנו את היינו שלנו בלי כל עניין בגורל אהים - יהודים ואנשים. זוהי צרה גדולה. (נ' רז, יומן אישי, 1941)

תואר ראשון בפילוסופיה והיסטוריה ותואר שני בסוציולוגיה קיבל באוניברסיטת תל אביב, ותואר דוקטור מאוניברסיטת חיפה. אלמוג אומר שהוא צבר בגרעין הביורפיה שלו, "אך כאדם, במערכת הערכים, התרבות הצברית אף פעם לא דיברה אלי. שירתתי בצבא קצין בחיל המודיעין, שנאתי את הצבא ואני שונא את חוסר העדינות והחספוס הצברי ואפילו שירה בציבור אני לא יכול לסבול. תמיד ראיתי את עצמי כאוטוסיידר, אבל אני יודע לזהות את הרקע שהוטמע בי. כתבתי את הספר לגמרי מרוחק, לא כדי להאדיר ולא כדי להוקיר אלא פשוט להסתכל אחורה".

השם שלך נשמע כמו תמצית של צבריות וצבאיות. מה היסך אליו?

"כשהייתי ילד, השם שלי היה חלק ממצבור של שמות ארצישראלים חזקים. אהבתי את העובדה שבכיתה שלי היה רק עוז אחד. אני ער לכך שהיום השם הזה נושא שובל כמעט גרוטסקי".

אתה אוהב את הצברים שחקרת?

"זה לא עניין של אהבה ושנאה. המלה אהבה אינה מתאימה. אני באופן אישי, מבחינת האישיות שלי, רחוק מהצבריות ובשבילי הצבא וכל החברות הצברית היא לזרא. וזאולוג אוהב את החיות שהוא הוקר".

אני מניחה שכן.

"אם כך את צודקת, ואני אוהב אותם במובן הזה. אני לא אוהב

וריאציה עליו. חילונים שלא שמו כיפה על הראש היו - במובן הפסיכולוגי והסוציולוגי של המלה - דתיים לכל דבר. ניסיתי להראות איך רעיון האנטי גלותיות, הרעיון הציוני, הוא מעין סופר נובה כה עצום, שההתפוצצות הזאת חיללה לדברים הרקים ביותר. לבגד ולהגורה, לסנדל, ולבלורית על הראש ולסגנון הדיבור. כך צמחה הדמות של הצבר כמין נזיר שמתרכז בעשייה ולא ברוח. לא במובן של אינטלקטואל, אלא במובן של האידיאליזם והאידיאולוגיה. הוא נקי מהרוננים ולכן גם ביטלו את הסלובניות. לא היתה לגיטימציה להתרכז בעצמך, אלא רק להגשים את עצמך ולדאוג לעצמך במובן המוסרי והערכי של המלה. מושג הצבר היה

אותם במובן של הזדהות. הצבריות היא חלק מהביורפיה שלי. אני חושב שהתהליך שבו מפרקים את הרמות הצברית ויוצרים מודלים חדשים, לא רק בריא לחברה הישראלית, הוא גם משקף במידה רבה את מערכת היחסים החדשה שאני מצדד בה ומעוניין בקידומה. יש המסתכלים כאביב גפן למשל ורואים בו מין סיטרא אחר. אני חושב שהוא משקף באישיות שלו, עם כל הילדותיות והאקסטרוברסיות שלו, מערכת ערכים מאוד חיובית. הוא מבטא רגישות, רומנטיות ורדיפת שלום".

בסיכום, דמות הצבר היא חיובית?

"לדעתי כן. זו דמות שהחברה הישראלית יכולה להתגאות בה. עם הביקורת שלי כלפי דמות הצבר, על כל הצללים שלה - ויש כאלה, העבר שלנו מוכתם בהרבה נקודות של ברוטאליות וקהות חושים, ומחנק ליחיד של חברה שנכנסת לו לתוך הנשמה - אבל בסופו של דבר, אם שופטים את הדמות ומשווים אותה לתרבויות אחרות ולמהפכות אחרות, אני חושב שאין במה להתבייש. זו היתה

אנחנו סוגרים לטייס הסילון

סילון. בני קדם העריצו את הקשת. הרומאים ידאו את הפרש. אנחנו סוגרים לטייס הסילון, מושג מעורר כבוד, ביטוי למאה העשרים על חידושיה המופלאים, על העוצמה למכונה המתעצמת ולשולט בה. טייס סילון. דריכות, שליטה. הגבה של בת-שנייה. עליזות גופנית, קור רוח. פיקוד החלטי, נכון. כל אותן תכונות חיוביות להימצא בו, באותו שמטפס לתאו של מטוס הסילון, מפעיל את רעשו המרדד, שורק. (במחנה גרני"ק, 1.11.1956)

תקופת הילדות שלנו".

הציונות גם נבנתה על חורבותיו של עם אחר, ולא בחלה באמצעים כדי להשיג את מטרתה.

"את גוררת אותי לפוליטיקה, אבל מהספר השתדלתי להרחיק את השקפתי הפוליטית, כי דעות ורגשות פוליטיים מפריעים לחוקר. אני לא מסכים לקביעה שהציונות לא בחלה בשום אמצעי. נכון שהציונות הוקמה על חורבותיו של עם אחר, זאת עובדה, ונכון גם שהיא לא פיצתה אותו. ההסכם עם הפלשתינאים, ולא מרבים לדבר על זה, הוא הסכם מחויב המציאות לא רק מבחינת הביטחון של מדינת ישראל אלא גם מבחינת המוסרית, מבחינת הלגיטימציה של העם היהודי המוכה: האם היתה לו זכות היסטורית ומוסרית להקים את מדינתו על חורבותיו של עם אחר, שאגב, לא היה נכון לפשרה לאורך כל הדרך? במאון הזה, עוול מול עוול, אני לא חושב שכף המאזניים נוטה לחובתנו".

איך אתה מתאר את יום הבו של הצבר לגלות ולמסורת הדתית? "בעיני, להגיד שהצבר הוא יהודי חדש, אנטי גלותי, זאת קלישאה. אפשר לומר שאחד המוקדים בספר שלי הוא תיאור הדרך שבה דת חילונית מעצבת דמות של חסיד. תקופה שהיא לכאורה חילונית, מהפך מעולם היהדות המסורתית, אינה בעצם אלא

מחובר לסגפנות וניירות. הם היו נזירים בחאקי". עכשיו עובר אלמוג על ספר חדש, שעניינו התפוררות דמות הצבר. בניסוחו, הוא הוקר את "פרק ב' של הצבריות" - הפוסט ציונות. שחיטת הפרות הקדושות, הוא אומר, החלה במלחמת ההתשה ב-69, נמשכה במכתב השמיניסטים ובמחוזותיו של הנדן לויז, התעצמה לאחר מלחמת יום הכיפורים והמהפך הפוליטי ב-77, ושוב בימי מלחמת לבנון ב-82. "הצבר כמודל של מערכת ערכית מפנה את במת ההיסטוריה. היא נמוגה, אין לה כבר תפקיד למלא. בעיני, המפגש בין יצחק רבין לאביב גפן היה כמעט מטאפורה תקופתית: הצבר המיתולוגי מכיר בממשיכו, בדמות החדשה, ומחבק אותה. כאילו אומר: 'אוקיי, לא שירתת בצבא, אתה זמר, אתה מתאפר, אתה דמות קצת אנדרווגינית, אבל אני מקבל את זה'".

"ישראל" של אריה נבון, 1948

דור חדש, צעיר, רענן

וייצאו כל העמים וכל בני ישראל לקרב עם היטלר וייפול במלחמה וימת. וייפקדו למחרת כל בני ישראל והנה לא חסר מהם איש ויבואו לשדה הקרב ויראו והנה היטלר נופל מת וסוסתו על ידו. וישישו וישמחו. ובעוד הם מביטים על הגופה והנה חיל פרשים בא. ויתנפלו על היהודים, אך היהודים ניצחו וישמידו את כל הרשעים בעולם. ויקם דור חדש, דור צעיר, דור רענן, אשר לא ידע רשע ואכזריות ולא קם עוד איש רע בעם עד עולם. כן יהיה, כן יעשה, כן יקום. עוד לא אבדה תקוותנו.

(ציונה, בת 9, 1940)